

FENOMENA PERKAHWINAN SINDIKET DI KELANTAN

ANUAR AL SADAT BIN HAJI NOOR

**Tesis ini dikemukakan Bagi Memenuhi Syarat Untuk Memperolehi Sarjana
Sains di Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu (UMT)**

OKTOBER 2014

DEDIKASI

Saya dedikasikan tesis ini kepada kedua ibubapa Haji Noor bin Yusoff dan Siti Aminah binti Abdullah, mentua Haji Che Omar bin Muhammad (BYB) dan Allahyarhamah Hajjah Che Yam binti Mahmud, Mok Su, isteri Che Hartini binti Haji Che Omar, anak-anak Ameer Al Sadat, Afiq Al Sadat dan semua ahli Wakaf *An-Nur*, semoga ALLAH SWT merahmati kalian.

(Hajjah Che Yam binti Mahmud hanya mendengar tanpa melihat)

Abstract of thesis presented to the Senate of Universiti Malaysia Terengganu in fulfilment of the requirement for the degree of Master of Science

MARRIAGE SYNDICATE PHENOMENON IN KELANTAN

ANUAR AL SADAT BIN HAJI NOOR

October 2014

Chairman : Assoc. Professor Asyraf Hj. Ab. Rahman, Ph.D.

School : Centre For Fundamental and Liberal Education

The Marriage Syndicate also known as marriage without consent is one of the problems faced by the State Islamic Departments throughout Malaysia, including the state of Kelantan. The number of this phenomenon has been increasing from time to time. Among the factors which caused this phenomenon to be formidable is 'the difficulty' in getting the permission for a marriage from State Islamic Department, polygamy matters and the involvement of 'the insiders', or the culprits in this syndicate. Marriage syndicate has caused negative impact towards marriage institution, nation building, legal strength as well as the negative effect to the religious principles which cause a marriage to be illegal or void. The objectives of this study are to investigate the factors that lead to marriage syndicate, and the impacts of the marriage on the involving parties, to identify the parties that are directly or indirectly involved in this matter as well as to identify the effectiveness of the Kelantan's Islamic Family Law Enactment in dealing with this marriage syndicate. The study was carried out in Kelantan's Islamic Affairs Department (Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan) and Kelantan Syariah Court (Mahkamah Syariah Kelantan). This study employed qualitative method in which data were gathered by analysing related documents, case files, in-depth interviews and non participants observation based on the research objectives. 80 respondents involved in the interviews, consisting of the Kelantan's Islamic Religious Department officers,

married couples solemnised through syndicate marriage, Qadhi, imam or marriage, divorce and referral registrars. The descriptive analysis was carried out for all data collected. The findings show that marriage syndicate is the faster alternative way to all couples facing difficulties to get married. Besides that, inefficiencies in marriage management, such as the difficulties in managing marriage solemnisation at Religious Department and Syariah Court, the influence of the syndicate group, 'illegal' involvement of several 'insider' parties in Islamic Religious Department and Syariah Court can be seen as the catalyst for the marriage syndicate problems. The implications of the research findings are also put forward, including the insufficient laws to minimise marriage syndicate nor to eliminate the problem. The inconsistencies of the marriage management and law has caused confusion among community towards the relevant agency. This study also recommends a number of constructive suggestions and efforts to eliminate and minimise marriage syndicate problems in Kelantan. Among the recommendations are, to revisit the 2002 Kelantan Islamic Law Enactment, to simplify the marriage application and consent procedures, to promote consistencies in the marriage law and regulations for all states in Malaysia, and to impose stern actions on parties involved in the marriage syndicate.

Abstrak tesis yang dikemukakan kepada Senat Universiti Malaysia Terengganu sebagai memenuhi keperluan untuk Ijazah Sarjana Sains

FENOMENA PERKAHWINAN SINDIKET DI KELANTAN

ANUAR AL SADAT BIN HAJI NOOR

Oktober 2014

Pengerusi : Profesor Madya Asyraf Hj. Ab. Rahman, Ph.D.

Pusat : Pusat Pendidikan Asas dan Liberal (PPAL)

Perkahwinan Sindiket juga dikenali sebagai Perkahwinan Lari atau Perkahwinan Tanpa Kebenaran. Perkahwinan sindiket merupakan salah satu masalah yang dihadapi oleh Jabatan Agama Islam Negeri di seluruh Malaysia termasuk negeri Kelantan. Fenomena perkahwinan sindiket semakin berleluasa dari masa ke semasa. Antara faktor yang menyebabkan masalah ini sukar dibendung ialah “kesukaran” permohonan mendapat kebenaran berkahwin di Jabatan Agama Islam, perkahwinan poligami dan penglibatan ‘orang dalam’ yang menjadi dalang perkahwinan sindiket. Perkahwinan sindiket memberi kesan yang negatif terhadap pembinaan institusi rumahtangga, pembinaan masyarakat, keutuhan undang-undang serta kesan dari segi hukum syarak yang boleh menyebabkan perkahwinan tersebut terbatal atau tidak sah. Objektif kajian ini adalah untuk melihat faktor berlakunya perkahwinan sindiket, kesan-kesan yang dihadapi oleh golongan yang terlibat, mengenalpasti pihak-pihak yang terlibat secara langsung dan tidak langsung serta mengenalpasti keberkesanan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Kelantan dalam menangani masalah perkahwinan sindiket. Kajian ini dibuat di Jabatan Hal Ehwal Agama Islam dan Mahkamah Syariah Negeri Kelantan. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif di mana pemerolehan data adalah melalui sumber dokumen, fail kes, temubual mendalam dan pemerhatian tidak turut serta yang dianalisis berasaskan objektif

kajian. Seramai 80 orang responden yang terdiri dari pegawai di Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan, pasangan yang berkahwin secara sindiket, Qadhi dan imam/pendaftar nikah, cerai dan rujuk terlibat dalam kajian ini. Kesemua data ini dianalisis secara deskriptif. Dapatan kajian menunjukkan perkahwinan sindiket adalah jalan alternatif dan cepat bagi pasangan yang menghadapi masalah untuk mendirikan rumahtangga. Selain itu, masalah dalam pengurusan hal ehwal perkahwinan seperti kesukaran pengurusan nikah, pengaruh kumpulan sindiket, penglibatan secara 'haram' pihak-pihak dalaman Jabatan Agama Islam dan Mahkamah Syariah telah merangsang kegiatan perkahwinan sindiket. Beberapa implikasi hasil kajian turut diketengahkan antaranya undang-undang sedia ada yang tidak mampu mengurangkan perkahwinan sindiket, apatah lagi menghapuskannya serta ketidakseragaman undang-undang dan pengurusan nikah telah menimbulkan kekeliruan masyarakat terhadap agensi berkaitan. Kajian ini turut mengenengahkan beberapa cadangan membina bagi membantu usaha-usaha membanteras dan mengurangkan gejala perkahwinan sindiket di Negeri Kelantan antaranya keperluan menyemak kembali Enakmen Undang-Undang Islam Negeri Kelantan 2002, mempermudah tatacara permohonan dan kebenaran perkahwinan, penyeragaman undang-undang dan peraturan perkahwinan di semua negeri serta mengenakan tindakan tegas terhadap pihak-pihak yang terlibat dalam perkahwinan sindiket.

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, Segala puji dan syukur dipanjatkan ke hadrat Allah SWT, Selawat dan Salam untuk junjungan Nabi Muhammad SAW, ahli keluarga dan sahabat handai baginda. Bersyukur ke hadrat Ilahi kerana dianugerahkan kekuatan fizikal dan mental untuk saya menyiapkan kajian ini.

Setinggi-tinggi penghargaan diucapkan kepada Prof. Madya Dr. Asyraf bin Hj. Abd. Rahman, selaku Pengerusi Jawatankuasa Penyeliaan kajian ini yang telah banyak mencurahkan tunjuk ajar dan nasihat bagi menyiapkan kajian ini serta sabar dalam melayani kelemahan dan kekurangan diri saya. Ucapan terima kasih kepada semua kakitangan Pejabat Agama Jajahan Pasir Mas Kelantan (PAJ), Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan (JAHEAIK) dan Mahkamah Syariah Kelantan. Terima kasih juga kepada YB. Dato' Haji Che Mohd Rahim bin Haji Jusoh, Pengarah Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan kerana telah menempatkan saya dalam '*Sangkar Emas*' sehingga saya mempunyai masa yang secukupnya untuk menyiapkan kajian ini. Semoga Allah SWT jua membalas segala jasa baik kalian.

Penghargaan istimewa buat Che Hartini Haji Che Omar, anakanda Ameer Al Sadat, Afiq Al Sadat, ayahbonda, ketiga-tiga ayahbonda mentua dan semua ahli *Wakaf An-Nur* yang sentiasa mendampingi saya dalam keadaan susah dan senang. Terima kasih kepada *Sahibul Fadhilah* Tuan Guru Haji Suratemi bin Mat Yusoff, Saudara Naim bin Ghazali dan sahabat-sahabat yang telah banyak mendidik saya nilai dan erti sebuah pencarian ilmu, persahabatan dan kepercayaan. Tidak lupa buat Yang Mulia Wan Adzlan Wan Othman dan Cikgu Rosli K. Matari yang setia menjadi sifu dan sahabat dalam hidup saya. Ucapan terima kasih juga kepada semua pihak yang telah terlibat samada secara langsung atau tidak langsung dalam menjayakan kajian ini. Semoga Allah SWT membalas segala jasa yang telah kalian semua sumbangkan.

PENGESAHAN

Saya mengesahkan bahawa Jawatankuasa Pemeriksa bagi Anuar Al Sadat bin Haji Noor telah mengadakan pemeriksaan akhir (viva) pada 22 Jun 2014 (Ahad) untuk menilal tesis Sarjana Sains yang bertajuk “Fenomena Perkahwinan Sindiket Di Kelantan” mengikut peraturan yang telah ditetapkan oleh Senat Universiti Malaysia Terengganu (UMT). Jawatankuasa Pemeriksaan memperakui bahawa calon ini layak dianugerahkan ijazah tersebut. Anggota Pemeriksa adalah seperti berikut:

Asyraf Abd. Rahman, Ph.D
Profesor Madya
Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu
(Pengerusi)

Hamdan Abdul Aziz, Ph.D
Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu
(Ahli)

Ismail Muhamad, Ph.D
Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu
(Pemeriksa Dalam)

Zainab Ismail, Ph.D
Profesor
Jabatan Pengajian Dakwah dan Kepimpinan, Fakulti Pengajian Islam
Universiti Kebangsaan Malaysia
(Pemeriksa Luar)

Aziz Ahmad, Ph.D
Profesor Madya/Dekan
Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu

Tarikh:

PENGESAHAN

Tesis ini telah diserahkan kepada Senat Universiti Malaysia Terengganu dan diterima sebagai memenuhi keperluan untuk Ijazah Sarjana Sains.

Aziz Ahmad, Ph.D
Profesor Madya/Dekan
Pusat Pendidikan Asas dan Liberal
Universiti Malaysia Terengganu

Tarikh:

PENAKUAN

Saya mengaku bahawa tesis ini adalah hasil kerja saya yang asli melainkan petikan dan sedutan yang telah diberi penghargaan di dalam tesis ini. Saya juga mengaku bahawa tesis ini tidak dimajukan untuk ijazah-ijazah lain di Universiti Malaysia Terengganu atau di institusi-institusi lain.

ANUAR AL SADAT BIN HAJI NOOR

Tarikh:

JADUAL TRANSLITERASI

Panduan merumikan perkataan, frasa dan nama-nama khas bahasa Arab dalam tesis ini adalah berdasarkan kepada kaedah transliterasi huruf yang terdapat dalam *Pedoman Transliterasi Perkataan Arab ke Ejaan Rumi* (2008) terbitan Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) dan *Gaya Dewan Transliterasi Huruf Arab-Rumi* Edisi Ketiga (1997) Terbitan Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP), kecuali perkataan yang lazim digunakan dalam bahasa Melayu.

1. Huruf

<u>Huruf Arab</u>	<u>Huruf Latin</u>	<u>Contoh</u>	<u>Transliterasi</u>
أ	-	أيام	Ayyām
ب	b	بيتنا	Baytu-nā
ت	t	تواب	Tawāb
ث	th	ثابت	Thābit
ج	j	جعلوا	Ja [°] alū
ح	ḥ	حديث	Ḥadīth
خ	kh	خضوع	Khuḍū [°]

د	d	دعوة	Da [°] wah
ذ	dh	ذوالحجة	Dhul - ḥijjah
ر	r	رجوع	Rujū [°]
ز	z	زوجك	Zauju-ka
س	s	سوف	Sawfa
ش	sh	شرع	Shar [°]
ص	ṣ	صلوات	Ṣalawāt
ض	ḍ	ضعيف	Ḍa [°] ṭf
ط	ṭ	طواف	Ṭawāf
ظ	ẓ	ظل الله	Ẓillu'Liāh
ع	‘	عبيد	‘Abīd
غ	gh	غيّ	Ghayy
ف	f	فاحش	Fāḥish

ق	q	قيوم	Qayyūm
ك	k	كشّاف	Kashshāf
ل	l	لعنة	La ^ḥ nah
م	m	معراج	Mi ^ḥ rāj
ن	n	نطفة	Nuṭfah
و	w	واسطة	Wāsiṭah
هـ	h	هجريه	Hijriyyah
ء	'	خطئ	Khaṭi'
ي	y	يوم	Yawm
ة	ah	صلاة	Ṣalāh

2. Vokal Panjang

<u>Huruf Arab</u>	<u>Huruf Latin</u>	<u>Contoh</u>	<u>Transliterasi</u>
ا	ā	قال	Qāla
ي	ī	عيسى	Īsā
و	ū	موسى	Mūsā

3. Vokal Pendek

<u>Huruf Arab</u>	<u>Huruf Latin</u>	<u>Contoh</u>	<u>Transliterasi</u>
ـ	a	فعل	Fa ^ʿ ala
ـ	i	حسب	Ḥasiba
ـ	u	كلوا	Kulū

4. Diftong

<u>Huruf Arab</u>	<u>Huruf Latin</u>	<u>Contoh</u>	<u>Transliterasi</u>
اي	ay	سليمان	Sulaymān
او	aw	أوحى	Awḥā

5. Tā' Marbūṭah

<u>Contoh</u>	<u>Transliterasi</u>
المكتبة	al-Maktabah
قلعة	qal'ah
شريعة	sharī'ah

SENARAI SINGKATAN

Bil.	Bilangan
EUUKIK	Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Kelantan 2002
JAHEAIK	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan
JAKIM	Jabatan Kemajuan Islam Malaysia
JKSM	Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia
JPN	Jabatan Pendaftaran Negara
KAGAT	Kor Agama Angkatan Tentera Malaysia
KDYMM	Kebawah Duli Yang Maha Mulia
MAIK	Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan
MBKPPI	Modul Bersepadu Kursus Pra Perkahwinan Islam
PNCR	Pendaftar Nikah Cerai dan Rujuk
PPNCR	Penolong Pendaftar Nikah Cerai dan Rujuk
PDRM	Polis Di Raja Malaysia
SAW	<i>Ṣalla' Llāhu^c Alay-hi wasallam</i>
Sek.	Seksyen
SWT	<i>Ṣubḥāna-hu wa ta^cala</i>
KJS	Kanun Jenayah Syariah Kelantan 1985
PGA	Pasukan Gerak Am

SENARAI KANDUNGAN

	Halaman
DEDIKASI	ii
ABSTRACT	iii
ABSTRAK	v
PENGHARGAAN	vii
PENGESAHAN	viii
PENGAKUAN	x
JADUAL TRANSLITERASI	xi
SENARAI SINGKATAN	xvi
SENARAI KANDUNGAN	xvii

BAB

I	PENDAHULUAN	
	1.0 Pengenalan dan Latar Belakang	1
	1.1 Penyataan Masalah	3
	1.2 Persoalan Kajian	12
	1.3 Objektif Kajian	13
	1.4 Kepentingan Kajian	13
	1.5 Batasan Kajian	14
	1.6 Definisi Istilah dan Operasional	15
	1.7 Kesimpulan	24
II	SOROTAN LITERATUR	
	2.0 Pengenalan	25
	2.1 Pernikahan Zaman Jahiliyah	26
	i. Nikah Shighar (شغار)	26
	ii. Nikah Mut'ah (متهة)	27
	iii. Nikah Maqt (مقات)	28
	iv. Nikah Badal (بدال)	29
	v. Nikah Mukhadanah (مخادنه)	30
	vi. Nikah Warisan (واريسن)	31
	2.2 Perkahwinan dalam Islam	32
	2.3 Hukum Perkahwinan	35
	i. Wajib	36
	ii. Sunat	37

	iii. Makruh	37
	iv. Mubah/ Harus	38
	v. Haram	38
2.4	Peruntukan Undang-Undang Berkaitan Perkahwinan di Negeri Kelantan	39
2.5	Tujuan Penggubalan Undang-Undang Keluarga Islam	41
2.6	Kesalahan-Kesalahan Matrimoni: Jenayah atau Prosedural	43
2.7	Kajian Tentang Perkahwinan Sindiket	46
2.8	Kesimpulan	51
III	METODOLOGI KAJIAN	
3.0	Pengenalan	52
3.1	Reka Bentuk Kajian	52
3.2	Lokasi Kajian	54
3.3	Sampel Kajian	60
3.4	Pengumpulan Data	61
	i. Analisis Dokumen	61
	ii. Temu bual	63
3.5	Penganalisan Data	67
3.6	Kesimpulan	68
IV	PERKAHWINAN SINDIKET: MODUS OPERANDI DAN KESAN-KESANNYA	
4.0	Pengenalan	69
4.1	Perkahwinan Sindiket di Negeri Kelantan	69
4.2	Jenis Perkahwinan Sindiket	79
4.3	Modus Operandi Kegiatan Perkahwinan Sindiket	83
4.4	Lokasi Kegiatan Perkahwinan Sindiket	92
	4.4.1 Perkahwinan Sindiket di Mukim Batu Gajah Tanah Merah Kelantan	94
	4.4.2 Perkahwinan Sindiket di Banggol Kulim Rantau Panjang Pasir Mas Kelantan	95
	4.4.3 Perkahwinan Sindiket di Mukim Gelang Emas Pasir Mas Kelantan	96
4.5	Faktor-Faktor Berlaku Perkahwinan Sindiket	98
	4.5.1 Faktor Undang-undang dan Peraturan Perkahwinan	98
	4.5.2 Anggapan Peraturan Perkahwinan Menyusahkan	103
	4.5.3 Sikap Pasangan yang Ingin Berkahwin	105
	4.5.4 Pengaruh Kegiatan Kumpulan Sindiket	105
	4.5.5 Tiada Restu daripada Wali dan Keluarga (Wali Enggan)	108
	4.5.6 Kahwin Lari selepas ditangkap Khalwat	110

4.5.7	Mengandung (Hamil) di Luar Nikah	111
4.5.8	Poligami	113
4.5.9	Perkahwinan dengan Warga Asing	120
4.5.10	Mas Kahwin Terlalu Tinggi dan Mahal	124
4.5.11	Penglibatan 'Orang Dalam'	125
4.5.12	Promosi Meluas di Laman Sesawang	125
4.6	Kesan-Kesan Perkahwinan Sindiket	128
4.6.1	Kesan dari Segi Perundangan	128
i.	Melanggar Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Kelantan 2002	128
ii.	Surat Perakuan Nikah Sindiket tidak diperakui	135
iii.	Hukuman terhadap Ejen, Wali dan Saksi Nikah	137
iv.	Kesukaran untuk Mendaftar Kelahiran Anak di Jabatan Pendaftaran Negara	137
v.	Tindakan Disiplin ke atas Tentera dan Polis yang Berkahwin Tanpa Kebenaran	141
vi.	Kesukaran untuk Membuat Permohonan Cerai	142
vii.	Tidak Dapat Membuat Tuntutan Hak di Mahkamah Syariah	145
viii.	Tuntutan Hak Selepas Kematian Suami atau Isteri	151
4.6.2	Kesan dari Segi Hukum Syara ^c	152
i.	Anak Tidak Sah Taraf	153
ii.	Status Perkahwinan diragui	154
iii.	Perkahwinan Tidak Sah	158
iv.	Kemungkinan Bersuami Dua	165
v.	Berlakunya Perkahwinan Muhallil (Cina Buta)	174
4.6.3	Kesan dari Segi Keluarga dan Sosial	175
i.	Timbul Konflik dalam Keluarga	176
ii.	Menimbulkan Fitnah	180
iii.	Pihak Sindiket Tidak Mahu Bertanggungjawab	182
4.7	Kesimpulan	183

V

	KES-KES PILIHAN PERKAHWINAN SINDIKET DAN TATACARA PENGESAHAN DI MAHKAMAH SYARIAH	
5.0	Pengenalan	186
5.1	Keperluan untuk Mengesahkan Perkahwinan Sindiket	187
5.2	Kes-Kes Pilihan Perkahwinan Sindiket dan Tatacara Pendaftaran	189
i.	Kes (1) Kahwin Lari Poligami di Selatan	

	Thailand	189
ii.	Kes (2) Perkahwinan Tanpa Kebenaran-Saudara Lelaki Perempuan yang Mengahwinkan Pasangan di Rumah Perempuan	195
iii.	Kes (3) Perkahwinan Lari di Selatan Thailand Setelah ditangkap khalwat	199
iv.	Kes (4) Perkahwinan Sindiket yang diakad nikah di Kelantan dan Mendapat Surat Nikah Kelantan yang dikeluarkan oleh Jurunikah Sindiket	202
v.	Kes (5) Perkahwinan Sindiket di Rantau Panjang Kelantan dan Mendapat Surat Nikah dari Selatan Thailand	204
vi.	Kes (6) Perkahwinan Tanpa Kebenaran yang diakad oleh Bapa	205
5.3	Kes-Kes Jangkaan dan Cadangan Penyelesaian	208
i.	Kes (1) Peranakan Thailand dan Mendapat Kad Pengenalan Malaysia	209
ii.	Kes (2) Pasangan yang Baharu Mendapat Taraf Kewarganegaraan	210
iii.	Kes (3) Pasangan Bukan Warga Kelantan dan Menukar Alamat di Kelantan	212
iv.	Kes (4) Keengganan Pihak-Pihak yang Terlibat untuk Memberi Kerjasama kepada Pejabat Agama dalam Kes Perkahwinan Sindiket	216
v.	Kes (5) Permohonan Poligami Lelaki yang Masih dalam Eddah Cerai dengan Isteri Terdahulu	217
5.4	Kesimpulan	219

VI

RUMUSAN HASIL KAJIAN DAN CADANGAN

6.0	Pengenalan	220
6.1	Implikasi Kajian	230
6.2	Cadangan Kajian	231
6.2.1	Sebaran Maklumat	233
6.2.2	Penguatkuasaan dan Penambahbaikan Undang-Undang	233
6.2.3	Penyelarasan Sistem Maklumat dan Peraturan Perkahwinan	234
6.2.4	Kerjasama antara Institusi	236
6.2.5	Kempen Pendaftaran Perkahwinan Sindiket dan Pengampunan Kesalahan Undang-Undang	237
6.2.6	Memperkenalkan Dasar Pembangunan Keluarga	238

6.3	Cadangan Kajian Akan Datang	238
6.3.1	Kesalahan Prosedural	239
6.3.2	Kesalahan Jenayah	241
6.4	Kesimpulan	243
BIBLIOGRAFI		246
LAMPIRAN		259
	Lampiran A	259
	Lampiran B	260
	Lampiran C	261
	Lampiran D	262
	Lampiran E	263
	Lampiran F	264
	Lampiran G	265
	Lampiran H	266
	Lampiran I	268
	Lampiran J	269
	Lampiran K	270
	Lampiran L	271
	Lampiran M	272
	Lampiran N	273
	Lampiran O	274
	Lampiran P	275
	Lampiran Q	276
	Lampiran R	277
	Lampiran S	278
	Lampiran T	279
BIODATA		280

